

HAROLD LEMBING “BOBUR YO‘LBARS” ASARI METAFORALARI (AYRIM MISOLLAR TAHLILI)

Ibragimov Shexrozbek To‘lqinjon o‘g‘li
Namangan muhandislik texnologiya instituti
Tayanch doktoranti.

Annotatsiya: Maqolada romanning o‘zbekcha tarjimasida badiiy tasviriy vositalarini o‘zining tuzilishi va ma’nosini saqlab qolgan va qolmaganligini ko‘rib chiqamiz.

Kalit so‘zlar: badiiy tasviriy vosita, metafora nazaryasi, ko‘chim, so‘zlardagi uslubiy bo‘yoqdorlik.

Аннотация: В статье мы рассмотрим, сохранили ли художественно-изобразительные средства романа свою структуру и смысл в узбекском переводе или нет.

Ключевые слова: художественный изобразительный инструмент, теория метафоры, миграция, стилистическая окраска в слове.

Annotation: In the article, we will consider whether the artistic visual means of the novel have preserved their structure and meaning in the Uzbek translation and whether they have not.

Key words: artistic representational tool, theory of metaphor, migration, stylistic coloring in words.

Amerikalik sharqshunos Harold Lemb 1892-yil 1-sentabrda dunyoga kelgan. Harold Lemb ko‘plab avtobiografik asarlarni muallifi hisoblanadi. U uzoq o‘tmishni shunday mohirona tasvirlar ediki kitobhon o‘zini asar ichida yurganday tasavvur qiladi. U 1960 – yilda Xalqaro sharqshunoslar anjumanida ishtirok etdi. Anjumandan so‘ng u Toshkent, Samarqand, Buxoro shaharlarida tashrif buyurdi. Va shundan so‘ng yozuvchi 1961-yilda “Babur the Tiger”(Bobur Yo‘lbars) asarini New Yorkda nashr qildirdi. Bizning ushbu maqolamiz asarda ifodalangan metaforalarning ayrimlari tahliliga bag‘ishlanadi.

“Tangri taoloning marhamatiga umid bog‘lab ilgari harakatlanar ekan, Bobur mirzoning ko‘nglida uning mamlakati va xalqining taqdiri haqidagi mas‘uliyat unga tinchlik bermasdi”. Ushbu matnni tahlil qilishda badiiy vositalarga e‘tibor qaratamiz, ya‘ni gapda qo‘llangan “bog‘lab” so‘zi o‘z ma‘nosida ishlatilganda, tugunni bog‘lamoq yoki arqonni bog‘lamoq ma‘nosida keladi, lekin asarda keltirilgan yuqoridagi parchada bu so‘z ko‘chma ma‘noda “umid bog‘lab”, ya‘ni umid qilib degan ma‘noda kelyapti va metaforani yuzaga keltiryapti. Yoki ushbu qo‘shma gapimizning ikkinchi qismida o‘ziga xos lingvopragmatikadan foydalanilgan, ya‘ni “ko‘nglida mamlakati va xalqining taqdiri mas‘uliyati tinchlik bermasdi” ifodamizda tarjimon “mas‘uliyat” so‘zini jonlantiryapti va bu orqali kitobxonning diqqatini uslubiy bo‘yoqlar orqali yanada tortishga xizmat qilyapti.

Qo‘rquv, qahatlikdan omonlik topdik,

Yangi jonu, yangi jahonlik topdik. (Bobur)

Bobur yuqorida keltirilgan misralarini izohlab, shunday deydi: “O‘lim vahimasi ko‘ngildan ko‘tarilib, ochlik shiddati eldan daf bo‘ldi. Umr bo‘yi omonlik va arzonchilik qadrini bunchalik bilmagan edik” [1, 69]. “Ko‘ngildan ko‘tarilib” birikmamizdagi “ko‘tarilib” so‘zi o‘z ma‘nosini yo‘qotgan, ya‘ni vahimani ko‘tarib bo‘lmaydi, bunda “endi o‘lim hammaning esidan chiqdi” degan ma‘no bo‘ladi. “Ochlik shiddati daf bo‘ldi” satrlarimizdagi “shiddat” so‘zi holatga nisbatan ishlatilib, uni jonlantirib, ma‘noni yanada kuchaytirishga xizmat qilgan.

Badiiy til vositalari asar tilini kitobxonga yanada ta‘sirli va obrazli qilib yetkazish, qolaversa, nutqning rang-barangligini va hissiyotni oshirishga olib keladi. Yana bir misolni ko‘rsak, “Xon bu gapdan biroz ranjigan bo‘lib, Xoja Abulmakorimni huzuriga chorladi va Bobur mirzoni sovuqroq qabul qilishgani uchun ranjiganmikan, degan xayolga bordi” [1, 75]. Bu matnda “sovuqroq” so‘zi o‘zining asl ma‘nosi, ya‘ni havoga nisbatan ishlatiladigan “sovuq” o‘rnida emas, balki kishilarning yomon xulq-atvorini, xususiyatini ochib berish uchun ishlatiladigan “yomon”, “bee‘tibor”, “xohlamay” ma‘nolarida qo‘llanilgan. Bu

ham metafora san'atining yana bir namunasidir. Keling, buni yanada yaxshiroq tushunish uchun izohli lug'atga murojaat qilamiz:

sovuq

1. *ot* Past harorat, past temperatura. Sovuq oyoqdan urar, Issiq — boshdan. Maqol

◆ Toshkentdan kelgan rektor Oyda hayot bormi? degan mavzuda leksiya o'qib: — Oyda kechasi yuz gradus sovuq, kunduzi yuz gradus issiq bo'ladi, — degandi. (S. Ahmad, Ufq)

◆ Albatta, yo'l yaxshi bo'lib, jadalroq yurishsa, sovuq uncha bilinmas, lekin iz tushmagan yo'ldan yurish mushkul. (O. Yoqubov, Er boshiga ish tushsa)

8. *Ko'chma ma'noda*. Ko'ngilga yoqmaydigan, xush kelmaydigan; qo'pol, dag'al. Sovuq hazil. Sovuq javob. Sovuq muomala.

◆ [Yigit] Davron tomon yaqinlasharkan, sovuqqina iljaygancha: — Odamni qo'rqitib yubordingiz, oka, — dedi. (N. Qilichev, Chig'iriq)

◆ Po'lat u [Husniddin] bilan juda sovuq salomlashdi — ensasi qotib, qo'lining uchini berdi. (Mirmuhsin, Qahramonnoma) [2]

“Bobur mirzoning Xitoyga ketish rejasi havoda muallaq osilib qoldi” kontekstida rejaning amalga oshmaganligini yozuvchi juda chiroyli o'xshatishlar bilan tavsiflab bergan, o'z ma'nosi bo'yicha olsak, reja hech qachon havoda osilib qolmaydi, u miya va ongning mahsuli hisoblanadi. Mana shunday go'zal tashbehlari, metaforalari orqali ham tarjimonning qanchalik ustamonligini bilishimiz mumkin. “Havasi kelib, insonga huzur bag'ishlab, unga ilhom beradigan olovli maydan tatib ko'rdi” [1, 131] matnida “olovli may” birikmasida metafora ma'no ko'chishi mavjud, ya'ni bu olovdan tayyorlangan may emas, ta'mi va mazasini olovga o'xshatgani uchun ushbu usuldan foydalangan. Bundan maqsad, voqea rivojini o'quvchiga aniqroq tasavvur qildirishdir.

So'z badiiy adabiyotning eng asosiy qurolidir. Mana shu so'zni qanchalik ta'sirchan qilib yetkazib berish yuqoridagi misollar kabi badiiy tasvir vositalari orqali amalga oshiriladi. Bunday tasvir vositalari ichida eng keng

tarqalgan ko‘chim turi bu, albatta, metaforadir. Metafora, nafaqat, nazmda, balki nasrda ham keng qo‘llaniladi. Umuman olganda, xalqimiz o‘z nutqida metaforadan ko‘p foydalanadi. “Qahraton qish qochoqlarning dovondan o‘tish yo‘lini to‘sib qo‘ydi”³⁵ matni asl, ya’ni o‘z ma’nosida tasviriy ifodalarsiz qo‘llansa, qishning o‘ta darajada sovuqligi tufayli qochoqlar dovondan o‘ta olishmadi, degan holat vujudga kelardi. “Mana shunday umidsizlik onlarida Boburning qalbida umid uchqunlari paydo bo‘ldi”³⁶ gapida ham “umidsizlik onlari” va “umid uchqunlari” birikmalarida metafora san’ati mavjud. O‘z ma’nosida olsak, UCHQUN “olovdan sachrab turadigan zarracha”. Masalan, tandir og‘zidan uchqunlar sachrardi³⁷, ko‘chma ma’noda esa “umid uchqunlari paydo bo‘ldi” ifodasi orqali ozgina bo‘lsada umid borligini aytib o‘tmoqda. Tahlillardan shunisi ayonki, badiiy tasvir vositalari asarga lisoniy joziba va kitobxonga badiiy estetik zavq bag‘ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Harold Lamb, “Bobur-yo‘lbars”. G‘ofurjon Satimov tarjimasi. Toshkent-“O‘zbekiston”, 2015.
- 2) 2)O‘zbek tilining izohli lug‘ati (electron)
- 3) Khoshimova, D. M., & Inomiddinova, D. I. (2015). COMPARATIVE STUDYING THE WORLD OF ANIMALS IN" BABURNAME" BY ZM BABUR. Вестник современной науки, (9- 1), 97-99.
- 4) Khoshimova, D. (2022). THE TRANSLATION PROBLEMS OF LINGUOCULTURAL PECULIARITIES OF “BABURNAME”. Gospodarka i Innowacje., 24, 1067-1069.
- 5) Khoshimova, D. (2020). GENERAL AND CONDITIONAL PECULIARITIES OF DESCRIPTIVE MEANS IN" BABURNAME". The Scientific Heritage, (49-3), 50-51.

---

³⁵ Harold Lamb, “Bobur-yo‘lbars”. G‘ofurjon Satimov tarjimasi. Toshkent-“O‘zbekiston”, 2015. 153-b

³⁶ Harold Lamb, “Bobur-yo‘lbars”. G‘ofurjon Satimov tarjimasi. Toshkent-“O‘zbekiston”, 2015. 153-b

³⁷ <https://uz.wiktionary.org/wiki>

- 6) Khoshimova, D. (2019). The place of author's personal and interpersonal comparison means in translation of «Baburname». Sciences of Europe, (45-5 (45)), 46-48.
- 7) Axmadjonov Nurbek, Xabibullayeva D. Classification and linguocultrological characteristics of precedent units. Fars international journal of education, social science humanities. issn: 2945-4492. 10(12); 2022; Impact Factor: SJIF 2022 6.786. P. 777-780
- 8) 7. Axmadjonov Nurbek, Islomjonova Jasmina. Badiiy matnda allyuziv antroponimlarning xususiyatlari. Journal of advanced research and stability volume: 03 issue: 01 | jan - 2023 issn: 2181-2186
- 9) 8. Akhmadjonov Nurbek FerSU, PhD in philology, Yusupova Mohibonu FerSU, Student. Allusive Names in Artistic Texts. Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences (IJNRAS) Volume: 02 Issue: 02 | 2023 ISSN: 2751-756X. Page 34-38